

OBNOVA

ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

TEMA BROJA:
KOMUNIZAM I SOCIJALIZAM

Broj 13

Zagreb, listopad 2020.

Obnova
Časopis za kulturu, društvo i politiku

Nakladnik

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

Za nakladnika

Marko Paradžik

Glavni i odgovorni urednik

Marko Paradžik

Voditelj uredništva

Davor Dijanović

Uredništvo

Goran Dejanović

Edin Muftić

Marin Sabolović

Urednik rubrike „Umjetnost“

Ante Brešić Mikulić

Tajnica uredništva

Nera Meštrović

Znanstveni odbor

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut „Ruđer Bošković“
doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište
prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju
doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

Recenzenti

prof. dr. sc. Tihomir Hunjak, professor emeritus

prof. dr. sc. Mijo Korade, professor emeritus

doc. dr. sc. Vlatka Vukelić

dr.sc. Matijas Baković

Lektura

Tihana Pšenko Miloš

Grafički dizajn, prijelom i priprema za tisak

Tomislav Mustač

Fotografije uz članke vezane uz temu broja

Nera Meštrović

Tisak

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

Mrežne stranice

www.obnova.com.hr

E-pošta

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić, univ. bacc. hist.dominik.andreic.hr@gmail.com
Goran Andrijanić, mag. novinarstvagoranan@gmail.com
Lucian Borić, mag. croat. boriclucian@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art. ante.b.m@hotmail.com
Anton Cetin, akademski slikar.....acetineve@sympatico.ca
Ivan Knezović, student prava.....ivanknezovic92@gmail.com
Damir Kopljar, bacc. hist.damirhua wei 14@gmail.com
Andrej Kozina, univ. bacc. croat. et phil. akozina2@gmail.com
Dino Ljubić, univ. bacc. ing. naut. uvelavristina@gmail.com
Leo Marić, mag. hist.leomarić91@gmail.com
Franjo Matanović.....franjomatanovic@gmail.com
Danijel Mataković, student ekonomije.....danijelmatakovic@gmail.com
Nera Meštrović, mag arch., mag. ling.nera.mestrovic@gmail.com
Ivo Mišur, mag. ing. ivo.misur@gmail.com
Ivan Novokmet, mag. nov.....ivannovokmet88@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur.theodospara@gmail.com
Ivan Pepić, mag. pol., mag. stud. eur.ivan.pepic@idpi.ba
Igor Petrić.....igorpetric1@gmail.com
Davor Stipan, mag. hist. art.....davorstipan@gmail.com
Dražen Stojanović, vjeroučitelj.....drazen_rama@hotmail.com
Dominik Tomić, student PMF-adominiktomic848@gmail.com
Jure Trutanić, mag. hist., mag. paed.....jure.trutanicfst@gmail.com
Mate Vodarević, mag. iur.

SADRŽAJ

	Riječ urednika	7
TEMA BROJA	Goran Andrijanić RAZGOVOR S RYSZARDOM LEGUTKOM	14
	Dominik Tomić SOVJETSKA RUSIFIKACIJA SREDNJE AZIJE	23
	Damir Kopljar RAZGOVOR S JOSIPOM MIHALJEVIĆEM	37
	Leo Marić SOCIALISM ACROSS THE IRON CURTAIN: SOCIALIST PARTIES IN EAST AND WEST AND THE RECONSTRUCTION OF EUROPE AFTER 1945 (JAN DE GRAAF)	47
	Marko Paradžik RAZGOVOR S VLADIMIROM ŠUMANOVIĆEM	58
	Lucian Borić POVLJEST GOLOG OTOKA (MARTIN PREVIŠIĆ)	69
	Dominik Andreić RAZGOVOR S JOSIPOM JURČEVIĆEM	80
RAZNO	Ivan Knezović CARL SCHMITT, MARAKEŠKI SPORAZUM I ISTANBULSKA KONVENCIJA	107
	Ivan Pepić HAŠKI KRIVOLOV: ANALIZA DOKAZA O CILJEVIMA ZAJEDNIČKOGA ZLOČINAČKOGA POTHVATA U PREDMETU IT-04-74 (MIROSLAV TUĐMAN)	128
	Anton Cetin PRIKAZ RADOVA	145
UMJETNOST	Dino Ljubić THE LAST DOOR - PIKSELIZIRANI SVIJET LOVRCRAFTA I LYNCHA	157
	Ante Brešić Mikulić STAROKATOLIČKA CRKVA U BOGOMOLJU NA OTOKU HVARU	160
	Andrej Kozina 1917.	170
	Nera Meštrović URBANO ISTRAŽIVANJE – KOMENTAR UZ FOTOGRAFIJE 13. BROJA OBNOVE	177

Davor Stipan BOTTICELLI	189
Davor Stipan ASSUNTA	193
Ivo Mišur CRTICE S ISTOKA	197
Dominik Tomić QUIANG	213
Danijel Mataković ZEMLJA JE BILA CRVENA	218
Mate Vodarević ANTIŠA	220
Franjo Matanović IZNAD SUMRAKA	232
Igor Petrić SPOZNAJA NEMOGUĆEG - (PUTOVANJE KROZ PROŠLOST, MALO LIJEVO, MALO DESNO I NATRAG)	233
Dominik Tomić U ŠETNJI KRAJ MARXOVA EPITAF	237
Franjo Matanović OGLEDALO U KOMUNIZMU	239
Jure Trutanić ANTEMURALE CHRISTIANITATIS	240
Ivan Novokmet OJ SINE RODA HRVATSKOGA	241
Jarmila Gospodnetić RIBOLOVAC	242
Dražen Stojanović MEMENTO MORI	244

MIROSLAV TUĐMAN***HAŠKI KRIVOLOV – ANALIZA DOKAZA O CILJEVIMA
ZAJEDNIČKOGA ZLOČINAČKOGA POTHVATA U PRED-
METU IT-04-74*****Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2019., 511 str.**Autor: **Ivan Pepić**¹

Proteklih godina u javnom i akademskom svijetu iznesene su negativne ocjene o ulozi hrvatskoga vojnoga i političkoga vrha tijekom rata u Bosni i Hercegovini (BiH)

1992. – 1995. Tomu najviše doprinose pogrešne interpretacije uzroka sukoba između Hrvata i Bošnjaka 1993. – 1994. godine. Značajan broj interpretacija uzroka toga sukoba temelji se na nikad dokazanim teorijama urote, poput one o „podjeli Bosne“ između Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića u Karađorđevu 1991. godine, ili granicama na salveti Paddyja Ashdowna.² Takav pristup doprinio je izjednačavanju politika Hrvatske i Srbije 1990-ih, stvaranju definici-

¹ mag. pol., mag. stud. eur., Institut za društveno-politička istraživanja, SPC Rondo, b.b., Kralja Petra Krešimira IV bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, ivan.pepic@idpi.ba.

² Usp. Ivo Lučić, *Uzroci rata: Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine* (2013), 377–471.

ja o „poljskom scenariju“ za BiH³ i pojednostavljenim interpretacijama pojedinih inozemnih povjesničara i stručnjaka za međunarodne odnose.⁴ Međutim, svakom imalo ozbiljnijem istraživaču jasno je da korijene toga sukoba nije moguće razumjeti zanemarivanjem ključnih činjenica, poput bilateralnih sporazuma između Republike Hrvatske i tadašnje Republike Bosne i Hercegovine, političkih ciljeva aktera, vojnoga i demografskoga stanja na terenu prije početka bošnjačko-hrvatskoga sukoba te ishoda mirovnih sporazuma međunarodne zajednice od 1992. do 1995. godine.

Unatoč važnosti teme za razumijevanje jednoga od još uvijek postojećih međunacionalnih kriza u jugoistočnoj Europi, premalo se autora usudilo uhvatiti u koštac s interdisciplinarnom analizom povijesnih, pravnih i međunarodnih dokumenata, bez čega zaključci ostaju parcijalni. Tu prazninu godinama ispunjava Miroslav Tuđman. Njegova posljednja knjiga *Haški krivolov – Analiza dokaza o ciljevima zajedničkoga zločinačkoga pothvata u predmetu IT-04-74* jedno je u nizu iscrpnih djela o ratu u BiH i ulozi vojnoga i političkoga vrha Republike Hrvatske. U odnosu na prethodne radove, Tuđman je otišao korak dalje i predstavio jasne odgovore, ali i zaključke o načinu vrednovanja dokaza i dokumenata na temelju kojih se gradi poslijeratna pravda. Kako bi uspio u tome, Tuđman je analizirao slučaj zajedničkoga zločinačkoga pothvata (ZZP) u predmetu IT-04-74, na temelju kojega je Žalbena vijeće Međunarodnoga kaznenoga suda za bivšu Jugoslaviju (MKSBJ) 29. studenoga 2017. godine pravomoćno osudilo Jadranka Prlića, Brunu Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića zbog njihove uloge u ratnom razdoblju u BiH. ZZP, prema

³ Roberto Belloni, *State Building and International Intervention in Bosnia* (2008), 43.

⁴ Usp. Attila Hoare, „The Croatian project to partition Bosnia-Herzegovina, 1990-1994“, *East European Quarterly*, vol. 31, br. 1, Central European University Budapest (1997).

zaključku sudaca, postoji od sredine siječnja 1993. godine „s ciljem da se stvori hrvatski entitet u Bosni i Hercegovini koji bi omogućio ujedinjenje hrvatskoga naroda“, i to dominacijom Hrvata „putem etničkoga čišćenja muslimanskoga stanovništva“ (11). Tom se zaključku Tuđman suprotstavlja analizom činjenica i interpretacijom ključnih dokumenata, poput međunarodnih i bilateralnih sporazuma, uvrštenih i neuvrštenih dokaza, rada tužitelja, svjedoka i stručnjaka u dokazivanju ZZP-a u predmetu IT-04-74. Riječ je o dosad najpotpunijem istraživanju o jednoj presudi MKSBJ-a u hrvatskoj literaturi. Tuđman budućim istraživačima ostavlja nezaobilazno djelo u tumačenju i razumijevanju politike, razvoja i ciljeva Hrvatske zajednice (Republike) Herceg-Bosne (HZ/R/HB), politike Republike Hrvatske prema BiH za vrijeme rata, ali i u tumačenju načina donošenja odluka MKSBJ-a.

Autor je knjigu podijelio u devet poglavlja. Pored uvodnoga i zaključnoga poglavlja, knjigu je moguće podijeliti u dva dijela. Prvi se odnosi na dva poglavlja s iscrpnom analizom sadržaja presude o ZZP-u i ključnim činjenicama (osobito o pitanju Banovine Hrvatske i konstitutivnosti) koje su Tužiteljstvo, Raspravno i Žalbeno vijeće MKSBJ-a pogrješno tumačili ili propustili uzeti u obzir. Drugi dio čini pet poglavlja koji „forenzičkom lingvistikom“ opisuju način svjedočenja petero svjedoka optužbe (Robert Donia, Ciril Ribičić, Herbert Okun, Josip Manolić i Peter Galbraith), kao i njihove tendenciozne izjave, kontradikcije te propuste Tužiteljstva i sudaca.

Uvodno poglavlje nudi konceptualni okvir predmeta IT-04-74 i rada MKSBJ-a. U njemu se pronalaze glavne definicije, osnovni podaci o ratu u BiH između Hrvatskoga vijeća obrane (HVO) i Armije BiH. Tuđmanova glavna teza, koju kasnije obrazlaže u knjizi, jest da se „[o]ptužnica i presuda o *Udruženome zločinačkom poth-*

vatu ne zasnivaju na materijalnim činjenicama, nego na interpretacijama pisanih dokumenata (primarno predsjedničkih transkripata), na iskazima svjedoka koji nisu neposredni sudionici određenih zbivanja, nego njihovi tumači, na ekspertizama i svjedocima teorije urote (sastanak u Karađorđevu krunski je dokaz urote, o čemu ne postoje ni svjedoci ni zapisnici“ (18). S druge strane, Tuđman je u uvodnom dijelu propustio definirati strukturu knjige, poput sadržaja pojedinih poglavlja i njihovih ciljeva, ali bez da je obezvrijedio taj dio. Taj bi okvir čitatelju omogućio lakše snalaženje u mnoštvu podataka.

U drugom poglavlju, „Vrijeđanje pravde“, autor se služi analizom sadržaja, u prvom redu temeljem frekvencije riječi i analize diskursa. Tom metodom Tuđman je analizirao središnje poglavlje *VIII Joint Criminal Enterprise* presude IT-04-74-T napisano na 68 (II. dio, str. 254 – 322) od ukupno 1400 stranica presude. Taj se ključni dio izravno referira „na 72 dokaza Tužiteljstva, s ukupnom učestalošću ponavljanja 204 puta. Od tih 72 dokaza 36 su transkripti koji se javljaju 137 puta“ (30). S druge strane, protudokazi obrane uvršteni su u presudi Žalbenoga vijeća „20 puta na samo 13 dokaza“ (35). O pitanju pojavljivanja svjedoka u presudi, omjer je „u konačnici 2,5 puta više svjedoka u korist Tužiteljstva, koji se citiraju pet puta više nego svjedoci obrane“ (28). Takav podatak može biti jedan od pokazatelja smjera presude. Tuđman je frekvencijom riječi izmjerio učestalost ponavljanja osobnih imena koja se spominju više od pet puta. Znajući da se 23 imena ukupno navode 724 puta, ime koje se najčešće ponavlja jest Franjo Tuđman, ukupno 290 puta, odnosno 40 posto, što „već logikom statistike predsjednika Republike Hrvatske stavlja u središte doktrine ZZP-a“ (71). Međutim, od 290 puta Franjo Tuđman citiran je ukupno pet puta, što je tek 2 posto od učestalosti spominjanja njegovoga imena“ (48). Uz predsjednika Tuđmana

najčešće se spominju ključni svjedoci optužbe u donošenju presude o ZZP-u, američki diplomat Okun Herbert (92 puta), Josip Manolić (72 puta) i Ciril Ribičič (32 puta). Uz njih se 13 puta spominje i Peter Galbraith. Nakon iscrpne analize sadržaja, autor zaključuje da primjeri ponuđenih i korištenih citata predsjednika Tuđmana „sramote i čine smiješnima one koji ih žele iskoristiti kao dokaz zločinačkih namjera“. Nakon podrobne analize, autor navodi da je prvi citat „očita krivotvorina“, drugi „potpuna inverzija“, treći „manipulacija redoslijeda političkih zbivanja i događaja“, četvrti „besramna manipulacija iskazom“, zadnji pokušaj dokaza „‘dvosmislene politike’ predsjednika“ (72). To je u skladu s ocjenom predsjednika Raspravnoga vijeća sudca Jeana Clauda Antonettija koji je u svojem izdvojenom mišljenju analizirao čak 64 predsjedničkih transkripata (s citatima Franje Tuđmana, op. a.) i „sve ih odbacio kao mogući dokaz za postojanje ZZP-a“ (71).

Treće poglavlje „Konstitutivnost i suverenost u predmetu IT-04-74“ prikazuje sudčevo neshvaćanje konstitutivnosti, kao i neprestano izigravanje toga pojma od muslimanskoga vojnoga i političkoga vrha tijekom rata u BiH. U prvom dijelu Tuđman analizira dijelove presude u kojima se spominje Banovina Hrvatska iz 1939. godine. Raspravno vijeće zaključilo je da je „‘ZZP uspostavljen kako bi se stvorio hrvatski entitet u BiH koji djelomično ponovno uspostavlja granice Hrvatske Banovine, olakšavajući ponovno ujedinjenje hrvatskoga naroda’ (IT-04-74, II, para. 3, 31, 592)“ (79). Autor dijeli stajalište obrane prema kojem je pojam Banovine samo „referentna točka“ pomoću koje su se objašnjavala hrvatska stajališta u pregovorima o političkoj i teritorijalnoj organizaciji BiH. Riječ je o povijesnom pristupu, a ne političkom. Tako su hrvatski pregovarači dijelili „poučak da se druga Jugoslavija raspala jer nije osig-

urala punu ravnopravnost svih svojih konstitutivnih naroda“ (89). U poglavlju se pozorno analizira bošnjačka politika odbacivanja konstitutivnosti tijekom mirovnih pregovora 1990-ih, kao i neshvaćanje toga elementa od strane Žalbenoga vijeća. Niz dokaza obrane nije uzet u obzir. Oni potkrepljuju bošnjačko kršenje i povlačenje potpisa s međunarodnih i bilateralnih sporazuma, otvorene laži s kojima su međunarodna zajednica i hrvatski pregovarači bili upoznati (111) te nastojanja Alije Izetbegovića za vojnim preuzimanjem područja u srednjoj Bosni, koji su prema ranijim sporazumima bili pod dogovorenom upravom HVO-a, i svođenjem Hrvata na 12 posto u BiH (155 – 157). Prema Tuđmanu, takvo ponašanje sudaca označava naklonost nekritičkim tezama Tužiteljstva.

Četvrto poglavlje analizira iskaz i svjedočenje Roberta Donije, jednoga od glavnih svjedoka – vještaka haškoga Tužiteljstva koji je producirao vještački nalaz „Muslimansko-hrvatski sukob, 1992. – 1994.: Odabrane činjenice“. U njemu Donia citira 36 knjiga, od čega su u Zagrebu tiskane samo dvije, i to svjedoka Tužiteljstva Stipe Mesića i Cirila Ribičića. Zanimljivo je da je od medija citirao bošnjačko Oslobođenje i srpski Tanjug koji su bili pod nadzorom vlasti. Tuđman ga definira kao „očiti primjer iznevjerenoga uvjerenja da haški sudski vještaci, bili oni vještaci obrane ili Tužiteljstva, treba ju dati vlastiti neovisni a objektivni prikaz događaja kako bi suci mogli ‘van razumne’ sumnje ustanoviti istinu i donijeti pravednu presudu“ (170). Donijini iskazi nude „proturječnosti i/ili proizvoljno tumačenje prikazanih povijesnih činjenica i događaja“ (*idem*), ili pak namjerno izostavljanje ključnih činjenica koje su utjecale na Tužiteljstvo i sudce. Primjerice, Donia priznaje da nikada nije vidio Prijedlog ugovornih odredbi za konvenciju Europske zajednice (EZ) za političko rješenje jugoslavenske krize od 3. studenoga 1991. go-

dine, u kojoj se donose odredbe o uspostavi autonomije nacionalnih ili etničkih skupina koje tvore većinu u određenom području. Na temelju toga, 18. studenoga 1991. godine osnovana je HZ HB, koja je u svoje strukture uključivala i muslimane (u nekim dijelovima su oni bili većina). Nadalje, u svojem vještačkom nalazu on se nije bavio pitanjem mudžahedina, vojnim operacijama Armije BiH i etničkim čišćenjem Hrvata iz Srednje Bosne, od kojih je oko 150 tisuća protjerano. Dobrom dijelu istraživača koji se godinama bave ovim pitanjima jasno je da je besmisleno donositi bilo kakve zaključke o tom sukobu bez uzimanja u obzir zločina mudžahedina i vojnih napadnih operacija Armije BiH (npr. „Operacija Neretva“ 1993. godine).

Peto poglavlje bavi se iskazom Cirila Ribičića, profesora ustavnoga prava i predsjednika Saveza komunista Slovenije za vrijeme 14. kongresa Saveza komunista Jugoslavije. On je, uz Doniu, bio svjedok-vještak Tužiteljstva. Ribičićevo svjedočenje i ekspertiza „bili su jedan od pet ključnih izvora“ prema kojem je Žalbeno vijeće donijelo zaključak o postojanju ZZP-a. Ribičić je izradio ekspertizu „Ustavnopravna analiza formiranja i djelovanja Hrvatske zajednice (Republike) Herceg-Bosne“ od 25. listopada 1999. godine. U svojoj je ekspertizi Ribičić izostavio niz zbivanja koji bi pobili njegove argumente o elementima državnosti HZ HB koja, prema njemu, nije bila usklađena s poretkom Republike BiH, ali i mirovne prijedloge međunarodne zajednice koje su polazile od formiranja teritorijalnih jedinica prema nacionalnom kriteriju. Primjerice, pokušao je dokazati da je HVO djelovao u trideset općina radi uspostave vlasti na teritoriju nekadašnje Banovine Hrvatske. Međutim, HVO je djelovao i tamo gdje su Hrvati imali manjinu, u ukupno pedeset općina, kao npr. u Sarajevu, Bihaću, Tuzli, Varešu, Jajcu, itd. (240 – 241). Nadalje, želio je dokazati „mononacionalnu“ i „monopartijsku“ koncepciju

HZ HB. Jasno je kako je to nedokazivo s obzirom na multinacionalnost brigada HVO-a u kojima je bilo ukupno 30 posto muslimana, a negdje i više od 50 posto. U jednoj brigadi HVO-a muslimani su činili i više od 75 posto poginulih (249). Obrana je dokazala da su muslimani obnašali visoke dužnosti u HZ HB-u, poput predsjednika Vojnoga suda, Općinskoga suda Mostar, pomoćnika predstojnika Odjela za pravosuđe i opću upravu itd. (247). Sve to nije bilo dovoljno da se uvjeri Žalbeno vijeće, koje je zaključilo: „Po riječima Cirila Ribičića, HZ HB je koordinisala svoje vojne aktivnosti sa Hrvatskom“ (250). Ignoriranje multinacionalnoga karaktera HZ HB dokaz je apriorne pristranosti Tužiteljstva i većine sudaca Haškog suda.

U šestom poglavlju autor analizira iskaz svjedoka Tužiteljstva, veleposlanika Herberta Okuna, osobnoga izaslanika glavnoga tajnika Ujedinjenih naroda (UN) za bivšu Jugoslaviju (1991. – 1993.) i zamjenika supredsjedatelja Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju. Nakon analize sadržaja, Tuđman Okunu pripisuje barem tri ključna problematična tumačenja događaja, suprotna njegovim ranijim stavovima, koji su utjecali na donošenje presude. Prvo, nakon Ženevskih sporazuma u siječnju 1993. godine, usuglašeno je provođenje dogovora koji je predviđao podčinjavanje Armije BiH zapovjedništvu HVO-a u provincijama 3, 8 i 10, odnosno podčinjavanje HVO-a Armiji BiH u provincijama 1, 5 i 9. Hrvatska strana prihvatila je dogovor 15. siječnja, ministar obrane Vlade Republike BiH potpisao je zapovijed 16. siječnja, ali je Izetbegović držao da „to treba da se definira“ (296) te je 19. siječnja samoinicijativno poništio zapovijed i tako, opet jednostrano, prekinuo siječanjski ženevski sporazum. Istodobno, zapovjednik Armije BiH Sefer Halilović 27. siječnja 1993. godine otvoreno je zaprijetio u intervjuu El Paisu da „ako Europa ne promijeni stav, poduzećemo mjere i otpočecemo ter-

orističke akcije na njihovim teritorijama. Mnogi europski gradovi će gorjeti u plamenu“ (272). Okun je prešutio činjenicu da se HVO već otprije podčinjavao zapovjedništvu Armije BiH, da u tom razdoblju nije bilo vojnih djelovanja brigada i bojni HVO-a koje su bile pod zapovjedništvom Armije BiH (npr. u Bihaću). Upravo suprotno, on je prikazao siječanjski dogovor kao ultimatum hrvatske strane zbog kojega je započeo rat, što je navelo Raspravno vijeće da usvoji zaključak prema kojem su Hrvati krivi za neprovođenje Vance-Owenova plana i sukob s Armijom BiH (293). Drugo, Okun je optužio HZ HB za stvaranje hrvatskoga teritorija u granicama Banovine Hrvatske, ali je istodobno priznao da su zemljovidi Cutileirovoga, Vance-Owenovoga i Owen-Stoltenbergovoga plana „u osnovi isti sa zemljovidom Banovine Hrvatske“, što znači da nije riječ o hrvatskim skrivenim namjerama, nego je dokaz da su „pregovarači poštivali formiranje teritorijalnih jedinica prema nacionalnim načelima“ (307). Na kraju, Okun je u jednom intervjuu 15. travnja 2006. godine priznao da su „u Bosni samo Hrvati nudili organiziranu obranu i spasili je od pada, što mediji i političari često prešućuju“, ali u svojem iskazu godinu kasnije nije želio priznati da je HVO bila legalna sastavnica oružanih snaga BiH riječima „moglo je to biti u jednom trenutku“, iako je Izetbegović (nelegalno, op. a.) tek 14. prosinca 1993. godine izbrisao HVO iz sastava oružanih snaga BiH (322).

Sedmo poglavlje sadržava analizu iskaza Josipa Manolića u funkciji svjedoka Tužiteljstva. Jedan od glavnih temelja presude u predmetu IT-04-74 odnosi se na sastanak Franje Tuđmana sa Slobodanom Miloševićem u Karađorđevu 25. ožujka 1991. godine. Zahvaljujući Manolićevom svjedočenju, Raspravno je vijeće odlučilo da se sastanak dogodio „radi preciziranja ‘planova’ – o kojima Vijeće nema detaljnija saznanja – za podjelu BiH između Hrvatske

i Srbije“ (349). S druge strane, iskazi tada prisutnih članova hrvatskoga i srbijanskoga tima, koji su iskazima negirali da se o tome razgovaralo u Karadžićevu „nisu uzeti kao ključni dokazi o sadržaju tih sastanaka, odnosno koja je stajališta zagovarala hrvatska, a koja srpska strana“ (356). Obrana je dokumentirala da je jedino Manolić „zagovarao podjelu BiH, i to na sjednici VONS-a [Vijeća za obranu i nacionalnu sigurnosti, op. a.] 11. svibnja 1993., dakle prije proglašenja Republike Herceg-Bosne“ (365). Odvjetnici su citirali predsjednički transkript s VONS-a u kojem Manolić tvrdi: „[G]ospodo, Bosna se ne može održati kakva je sada, – jedino rješenje je podijeliti, pa neka ostane mala Bosna sa Muslimanima“ (*idem*), što je u sudnici pokušao opovrgnuti. Nevjerodostojnost Manolićevoga iskaza autor vidi i u negiranju saznanja o djelovanju mudžahedina u BiH, iako je on sudjelovao na sastancima VONS-a kad se o tome raspravljalo. Manolićevo negiranje saznanja o mudžahedinima omogućilo je ignoriranje rasprave o stranim borcima, jer „Vijeće ne vidi kako su ti dokumenti na bilo koji način relevantni za ovaj predmet i stoga odbija prihvaćanje tih dokumenata“ (379). Tuđman primjećuje kako „doslovno ni jedan od dokumenata i dokaza obrane uvedenih tijekom svjedočenja Josipa Manolića suci nisu prihvatili, niti su smatrali potrebnim obrazložiti zašto ih nisu uzeli u razmatranje“ (389), što još jednom potvrđuje pristranost većine sudaca koji su donijeli presudu, jer upravo u Manolićevom slučaju postoji značajan dio sumnjivih (čak i lažnih) iskaza.

U osmom poglavlju Tuđman analizira svjedočenje Petera Galbraitha, veleposlanika SAD-a u Hrvatskoj od 24. lipnja 1993. do 3. siječnja 1998. godine. Galbraitha su stroga pravila Državnoga tajništva SAD-a pretvorila u „svjedoka pod staklenim zvonom“ u Haagu (402). Pored toga, čl. 70 Pravilnika o postupku i dokazima

Haškoga suda omogućio je tužitelju Kennethu Scottu da intervenira u „niz navrata, pozivajući se na Vladu SAD-a koja nije dala suglasnost da njezin veleposlanik odgovori na određena pitanja“ (401). Po-drobnom analizom Tuđman je zaključio da temeljem čl. 70 Galbraith nije odgovarao na ključna pitanja obrane, i to o embargu na oružje, naoružavanju Armije BiH, priznanju Republike Srpske, mudžahe-dinima i al-Qaedi te zločinima nad Hrvatima (401 – 405). Tako su tužitelji mudro usmjerili Galbraithovo svjedočenje u svoju korist. Tuđman primjećuje da Galbraith nije odgovorio na jedno važno pi-tanje Slobodana Praljka. Naime, Galbraith je bio veliki zagovaratelj federalizma u korist Kurda i iračkoga Kurdistanu, ali nije odgovorio zašto „načela federalnoga uređenja za Kurde u Iraku ne vrijede i za Hrvate u Bosni i Hercegovini? [Zašto] nije imao hrabrosti priznati da se hrvatska politika prema istim načelima federalizma zalagala za opstanak BiH?“ (453).

Zaključno poglavlje „Haaška presuda – stranputice i protur-ječnosti“ sažima sve glavne naglaske koji se nalaze u prethodnim po-glavljima. Presuda zaključuje da je ZZP postojao od sredine siječn-ja 1993. do travnja 1994. godine te „da je krajnji cilj rukovodstva HZ(R) HB i Franje Tuđmana tijekom razdoblja na koje se odnosi Optužnica bilo uspostavljanje hrvatskoga entiteta dijelom u granica-ma Banovine Hrvatske iz 1939. godine, kako bi se omogućilo ujed-injenje hrvatskoga naroda. Taj hrvatski entitet u BiH trebao je da se u slučaju eventualnoga raspada BiH direktno pripoji Hrvatskoj ili, u protivnom, da egzistira kao nezavisna država unutar BiH, čvrsto povezana s Hrvatskom“ (463 [IT-04-74-T, I, Tom 4, para. 24]). Pored autorovih zaključaka, posljednje poglavlje važno je iz barem tri razloga. Prvo, detaljno se navode „usvojeni dokazi koji nisu obra-zloženi u presudi“. Među njima su dokumenti Međunarodne konfer-

encije o bivšoj Jugoslaviji, koji su ključni za razumijevanje kriterija za oblikovanje ustavnoga uređenja BiH prema čemu su predlagani Cutileirov, Vance-Owenov i Owen-Stoltenbergov mirovni plan. Zanimljivo, Cutileirov i Owen-Stoltenbergov plan uopće nisu razmatrani. S njih je Izetbegović povukao potpis. To Tuđmana navodi na zaključak da „nepoznavanje povijesnoga i političkoga konteksta nema samo za posljedicu povredu prava na obrazloženu sudsku presudu, nego Raspravno vijeće nužno vodi u pogreške u zaključivanju“ (471). Drugo, Tuđman citira „dokumente koji nisu prihvaćeni kao dokazi“. Prema pravilniku sudci nisu dužni obrazložiti „dokaze i činjenice koji su prihvaćeni tijekom procesa od strane optužbe“ (472), zbog čega će „za optužene i javnost ostati nejasno zašto dio dokaza i činjenica u donošenju presude nije bio relevantan i nije imao dostatnu dokaznu vrijednost“ (473). Među dokumentima koji sudci nisu prihvatili jest tajni sporazum Tuđman – Izetbegović od 14. rujna 1993. godine. On je postavio temelj za Washingtonski sporazum 1994. godine, jer je predvidio konfederalni odnos između muslimanske i hrvatske republike u okviru Unije Bosne i Hercegovine s Republikom Hrvatskom. Unatoč sporazumu, Armija BiH nastavila je s vojnim napadima, o čemu sudci nisu raspravljali. Slično, sudci nisu uzeli u obzir niti su u presudi obrazložili ključni dio dokaza o sjednici Predsjedništva Republike BiH od 29. prosinca 1993. godine, na kojoj je Alija Izetbegović predvidio smanjiti broj „Hrvata u BiH za jednu trećinu“, odnosno svesti ih na 12 posto, što objašnjava vojne napade protiv HVO-a u Srednjoj Bosni usprkos dogovorima na kojima je sudjelovala i međunarodna zajednica (475). Nije prihvaćena ni studija Charlesa R. Shradera,⁵ kao ni *affidavit* svjedočanstva generala Jacquesa Paula Kleina, kojem je Izetbegović rekao da je

⁵ Riječ je o knjizi prevedenoj i na hrvatski jezik: Charles R. Shrader, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni: vojna povijest 1992. – 1994.*, Golden marketing (2004.).

nudio pripojenje Hercegovine Hrvatskoj (što je predsjednik Tuđman odbio) „jer su Hrvati glavna blokada pri stvaranju bosanske države“ i kompromisa sa Srbima (470). Treće, Tuđman dokazuje „nelegalno prikupljanje dokaza Tužiteljstva“, poput predsjedničkoga transkripta od 27. prosinca 1991. godine (sa sastanka HDZ-a Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine), temeljan za Ribičičevo svjedočenje. Pomoćnica glavne tužiteljice Susan Somers primila je taj dokument prije nego što su ga državne institucije dostavile. Tuđman je uvjerljiv kad zaključuje kako je porazno „da se u poglavlju *VIII. Joint Criminal Enterprise* suci referiraju na 34 predsjednika transkripta, a samo je 22 transkripta Tužiteljstvo dobilo legalnim putem od Ureda za suradnju s Haagom“. Čak ni korištenje ta 22 transkripta nije bilo legalno, jer je prema pravilnicima Tužiteljstvo bilo dužno zatražiti suglasnost Vlade Republike Hrvatske za njihovu uporabu pred sudom, što se nije dogodilo. Na koncu, većina sudaca ključne je dokumente i svjedočenja (tzv. „podjela Bosne“, nerelevantnost mudžahedina, „elementi državnosti HZ/R/HB“ itd.) ocjenjivala na temelju stavova Tužiteljstva koje je izostavljalo temeljne dokaze u cilju potvrđivanja optužnice. Pravnom terminologijom to se može označiti kao „prikriivanje dokaza“ i „opstrukcija pravde“.

Interdisciplinarni pristup kojim je Tuđman analizirao predmet IT-04-74, u prvom redu ZZP, otkriva važnost razumijevanja politoloških pojmova, s jedne strane federalizma i konsocijacije te, s druge strane, unitarizma i centripetalizma. Suvremena politološka istraživanja o političkom sustavu i djelovanju aktera u BiH ne mogu zaobići te pojmove. Za razliku od nekih istraživača koji ignoriraju te pojmove, Tuđman je prepoznao da je uzrok bošnjačko-hrvatskoga sukoba ležao u nejednakom razumijevanju budućnosti ustavnoga i političkoga uređenja BiH. Dok se bošnjačka politika vodila unitaris-

tičkim ciljevima, hrvatska je strana nastojala slijediti federalistička rješenja. Nadalje, svi sporazumi međunarodne zajednice 1992. – 1994. godine sadržavali su teritorijalno-administrativna federalistička rješenja. To objašnjava zašto je vodstvo Hrvata u BiH potpisivalo i implementiralo sve međunarodne sporazume, dok je bošnjačka strana permanentno kršila sporazume. Ti isti uzroci ukidanja federalističkih i konsocijacijskih načela koji su doveli do rata između Hrvata i Bošnjaka prepoznaju se i danas.⁶ Argumenti o agresivnoj politici Republike Hrvatske prema BiH danas su također prisutni kao i 1990-ih. Sve se više u slučaju BiH dokazuje kako je tranzicija iz komunizma u demokraciju dogovorena između svih konstitutivnih naroda, no ona „ništa ne znači ako nema konsenzusa o državi“.⁷ Kad su u pitanju bošnjačko-hrvatski odnosi u BiH, nemogućnost postizanja dogovora između bošnjačkih i hrvatskih političkih elita vodi ka ciprizaciji Federacije BiH.⁸

Rješenje leži u ponovnom, ovaj put iskrenom, prihvaćanju federalizma i konsocijacije. To je ranih 1990-ih i međunarodna zajednica prepoznavala u BiH, a danas prepoznaje i drugdje. Međutim, institucije međunarodne zajednice danas uglavnom negiraju ta načela i promiču unitarističke politike, a Miroslav Tuđman otkriva nam početke promjene filozofije međunarodne zajednice. Primjerice, Peter Galbraith tijekom svjedočenja je zagovarao federalizam i autonomiju u korist Kurda u Iraku, no to pravo negira Hrvatima i

⁶ Ivan Pepić, „A War by Other Means? Conceptions of Democracy and the Election Law in Bosnia and Herzegovina“, *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, vol. 15, br. 1, (2018), 50–51.

⁷ Mirjana Kasapović, „The Relationship between Peace, State and Democracy: Bosnia and Herzegovina as a Deviant Case“, *Teoria polityki*, br. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, (2018), 258.

⁸ Usp. Ivan Pepić, Mirjana Kasapović, „The Gradual Cyprusization of the Federation of Bosnia and Herzegovina: Structural, Institutional and Process Assumptions“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, vol. 21, br. 9, Routledge Taylor and Francis Group (2019), 553–575.

odbacuje taj politički sustav u BiH. Slično, Haški je sud presudom u kojoj je naveo postojanje ZZP-a također potvrdio sklonost međunarodne zajednice prema centralističkom modelu političko-administrativnoga uređenja BiH, jer su njegovi sudci u predmetu IT-04-74 odbili razmatrati ključne dokaze koji potvrđuju kršenja sporazuma i zločine u uspostavi unitarističke BiH 1992. – 1995. godine, poput zločina mudžahedina u srednjoj Bosni, vojnih napada i zločina Armije BiH, Izetbegovićevo jednostrano prekidanje bilateralnih i međunarodnih sporazuma te brojne druge dokumente. Tako je potpuno legalizirana nelegalna, ali i nasilna, unitaristička politika bošnjačkoga vodstva prema najmanjem konstitutivnom narodu, Hrvatima u BiH. Takvi stavovi međunarodnih dužnosnika svakako ne doprinose stvaranju konsenzusa o državi koja može opstati isključivo na temeljima federalističke filozofije, na čemu su se jedino i temeljili ciljevi HZ/R/HB.

Bibliografija

Attila Hoare, „The Croatian project to partition Bosnia-Herzegovina, 1990-1994“, *East European Quarterly*, vol. 31, br. 1, Central European University Budapest (1997.), 121–138.

Ivan Pepić, „A War by Other Means? Conceptions of Democracy and the Election Law in Bosnia and Herzegovina“, *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, vol. 15, br. 1, (2018.), 29–58.

Ivan Pepić, Mirjana Kasapović, „The Gradual Cyprusization of the Federation of Bosnia and Herzegovina: Structural, Institutional and

Process Assumptions“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, vol. 21, br. 9, Routledge Taylor and Francis Group (2019.), 553–575.

Ivo Lučić, *Uzroci rata: Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine*. Hrvatski institut za povijest i Despot Infinitus (2013.)

Mirjana Kasapović, „The Relationship between Peace, State and Democracy: Bosnia and Herzegovina as a Deviant Case“, *Teoria polityki*, br. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, (2018.), 249–260.

Roberto Belloni, *State Building and International Intervention in Bosnia*. Routledge (2008.)

